

Sosiaaliturvakomitean työkokous 4.10.2021

Teams-etätyökokous

Parlamentaarinen komitea
Parlamentarisk kommitté

VALTIONEUVOSTO
STATSRÅDET

Työkokouksen ohjelma

- 09:00 Työkokouksen avaus ja ohjelma
- 09:05 Hyvinvointiyhteiskunnan arvot / Markku Lehto
- 09:30 Paneeli 1: Syyperusteisuus ja velvoitteet
- 10:15 Paneeli 2: Etuuksien väliin putoamiset ja tulottomuus
- 11:00 LOUNAS
- 11:45 Paneeli 3: Työkyky ja palvelut
- 12:30 Paneeli 4: Asuminen ja nuoret
- 13:15 Yhteenveto

Työkokouksen tavoitteet

- Keskustella kannanottoluonnoksesta saadun palautteen perusteella esiinnoukseista haastavista kysymyksistä, jotka koskevat sosiaaliturvan periaatteita ja valintoja
- Selkeyttää ongelmien taustalla olevia periaatteellisia valintakysymyksiä
- Selkeyttää ongelmiin liittyviä keskeisiä käsitteitä

Paneelien juoksutus

- Pidetään neljä paneelia.
- Jokaisessa paneelissa on lyhyt alustus haastavista periaatteellisista kysymyksistä, jotka nousevat komitealta saadusta palautteesta kannanottoluonnokseen.
- Alustuksen jälkeen kansanedustajajäsenet käyttävät kommenttipuheenvuorot, jonka jälkeen komitea käy keskustelun.
- Paneelikeskustelujen jälkeen käydään yhteenvetokeskustelu.

Hyvinvointiyhteiskunnan arvot

- Ranskan vallankumouksen arvot hyvinvointivaltion arvopohjana

Markku Lehto 4.10.2021

Parlamentaarinen komitea
Parlamentarisk kommitté

VALTIONEUVOSTO
STATSRÅDET

Lähtökohdista

- Arvot ohjaavat ajattelua ja politiikkaa (muita ohjaajia unohtamatta kuten tieto ja teknologia, valtasuhteet, ryhmäintressit, yksilöt, sattuma)
- Arvot muuttuvat hitaasti
- Soveltaminen vaatii pohdintaa, kun yhteiskunta muuttuu nopeasti
- Arvoja tutkimalla voi päästä käsiksi jännitteiden syihin

Hyvinvointiyhteiskunta ei syntynyt yhden vaalikauden aikana

- Pohjalla Aristoteelinen ja kristillinen etiikka
- Käännekohtien symboleita: Martti Luther, Galileo Galilei, John Locke, Immanuel Kant, Adam Smith, Karl Marx
- Poliittisia käännekohtia: Yhdysvaltojen itsenäisyysjulistus, Ranskan suuri vallankumous
- Höyrykone: alkaa teollinen vallankumous
- Yhteiskunta-, väestö- ja tuotantorakenteen muutos
- Syntyy mittava hyvinvointia turvaava apparaatti
- Väestön, tuotannon ja työelämän muutokset jatkuvat, hyvinvoinnin konsepti elää ja ympäristön rajallisuus on tullut vastaan

Mitä vapaudella on tavoiteltu

- Haluttiin vapautua mielivallasta, kielloista ja rajoituksista (vapaus jostakin)
 - vallankäytön on perustuttava kaikille yhtäläisiin normeihin
 - sanan ja liikkumisen vapaus, oikeus harjoittaa elinkeinoa
 - syntyvät tavaroiden, palvelujen, työvoiman ja pääomien markkinat → kylämarkkinoiden torikauppiaista globalisaatioon ja markkinajättiläisiin
- Myöhemmin korostuivat positiiviset vapaudet, jotka yhdistävät vapauden, veljeyden ja tasa-arvon tavoittelun (vapaus johonkin)
 - kaikille samat mahdollisuudet hankkia hyvinvointipalveluja (mahdollisuuksien vapaus)
 - turvalliset markkinat → suojataan heikompaa osapuolta vaihdantatilanteissa (turvallinen vaihdantavapaus)
 - hyvinvointinormit → elinympäristön riskien säätely (vapaus elää turvallisesti)

Mitä tavoiteltiin tasa-arvolla

- Lähtökohta: ”Kaikki syntyvät tasa-arvoisina”
 - syntyperä/sääty ei saa määrätä ihmisen asemaa
- Ihmisiä ei saa alistaa kohtuuttomiin olosuhteisiin (minimitasa-arvo)
 - työoloja koskevat normit, köyhäinhuolto
- Vaatimus voimistuu: sosioekonomisten erojen tulee pysyä kohtuudessa (rakenteellinen tasa-arvo)
 - progressiivista verotusta käytettiin vertikaaliseen tasaamiseen
 - tulonsiirrot ja subventoidut palvelut tähtäsivät riskien tasaamiseen (sairaus, vamma, työkyvyttömyys, vanhuus, työttömyys, lasten huoltaminen, elinolot)
 - vakuuttamisen ehtona on syiden riittävän täsmällinen määrittelemine. (-> ns. viidakko) (ks. veljeys)

Veljeys / solidaarisuus yhdistävänä ja täydentävänä

- Ranskan vallankumouksen veljeys-käsite sisältää toimijuuden ja yhteisvastuun: osallisuuden ja yhteisvastuun
- Yhdellä käsitteellä ehkä parhaiten kuvaa käsite solidaarisuus
- Perustuu luottamukseen, osallisuuteen ja vastavuoroisuuteen
 - ”Vapaus on vahvemman vapautta ja tasa-arvo on pakkopaita, ellei toimintaa ohjaa veljeys”
- Veljeys vauhditti omatoimisia yhteisvastuun muotoja
 - osuustoiminta, kassat, vapaaehtoisjärjestöt
- Veljeys istutettiin vakuutusideaan
 - syntyi sosiaalivakuutus -> väljä ekvivalenssi
- Veljeys yhdistyi (ja rajautui) kansallisuusaatteeseen
 - pohjoismainen koko väestön kattava sosiaali- ja terveysturva (kansankoti)

Onko Beveridgen viisi jättiläistä kukistettu (puute, sairaus, tietämättömyys, kurjuus, toimettomuus)

- Kehitys on ollut huikea, mutta jotain on jumissa
- Huoltosuhte: alhainen syntyvyys (alle uusiutuvuusrajan jo yli 60 vuotta), suhtautuminen maahanmuuttoon horjuva (kansankodin ongelma)
- Massiivisesta hyvinvointikoneistosta huolimatta viidennes väestöstä ei ole vapautunut köyhyydestä, korkeasta sairausriskistä ja/tai syrjäytymisuhasta
- On oireita, että yhteiskunnan kerroksellisuus tiivistyy (koulutuserot, taantuvat alat ja alueet, pääomatulot, kuplat)
- Työelämä muuttuu, työnantaja- ja työntekijäroolit ovat jäykät (ratkaisua haetaan menneisyydestä tai vielä kauempaa menneisyydestä)
- Hyvinvointikone savuttaa liikaa ekologiset rajat huomioiden

Veljeys / solidaarisuus kaipaa herättelyä

- *Solidaarisuus perustuu luottamukseen, osallisuuteen (täysivaltainen ja vastuullinen) ja yhteiseen käsitykseen vastavuoroisuudesta*
- *Olemme vastuussa toisillemme ja toisistamme (en aiheuta toisille haittaa ja olen valmis auttamaan avun tarpeessa olevaa)*
- *Näin katsottuna ”oikeudet” tulevat toiseen valoon - oikeudet eivät synny tyhjästä, vaan toisille asetetun velvollisuuden kautta ja oikeuteen liittyy aina oma velvollisuus*
- *Lahja ja vastalahja voivat olla symbolisia - ne kertovat yhteisestä tahdosta, ymmärryksestä ja kaikkien osallisuudesta*
- *Solidaarisuus sitoo osapuolet yhdessä ponnistelemaan tavoitteen saavuttamiseksi*

Veljeys / solidaarisuus kääntää erilaisuuden voimaksi

- Hoidosta ja hoivasta tulee molemmin puolin palkitseva (kaikki tuntevat olevansa arvostettuja ja tulevansa kuulluiksi)
- Käsitys toivottomista tapauksista muuttuu (opitaan olemaan luottamuksen arvoisia)
- Käsitys työstä muuttuu (nähdään palkka-, yrittäjä-, koti-, vapaaehtois- sekä lasten ja omaisten hoitotyö)
- Työntekijän ja työnantajan rooli muuttuu (työntekijä johtaa työtään, työnantaja tukee ja huolehtii panosten yhdistelystä)
- Ymmärrämme moraalisen kannustavan voiman (vastuu yhdistettynä innostavaan näköalaan kannustaa)
- Ylikansallinen vastuu vahvistuu -> ymmärretään, että ongelmat ovat yhteisiä

**Onko tämä mahdollista?
”Ole realistinen.
Usko uuteen ihmiskuvaan”
(Rutger Bregman)**

Keskustelunaiheet

Parlamentaarinen komitea
Parlamentarisk kommitté

VALTIONEUVOSTO
STATSRÅDET

Paneeli 1: Syyperusteisuus ja velvoitteet

Essi Rentola, tutkimus- ja arviointijaoston puheenjohtaja, johtaja STM

Marjaana Maisonlahti, työllisyyden ja osaamisen jaoston puheenjohtaja, hallitusneuvos STM

Parlamentaarinen komitea
Parlamentarisk kommitté

VALTIONEUVOSTO
STATSRÅDET

Syyperusteisuus ja velvoitteet

- Millä perusteella ensisijaista sosiaaliturvaa tulevaisuudessa myönnetään – edellytetäänkö edelleen syytä (sosiaaliset riskit)? Koskeeko valinta sekä perusturvaa että ansioturvaa? Voiko turva olla yksilöllistä, jos se ei ole syyperusteista?
- Voiko yhteisö asettaa ehtoja ja odotuksia etuuden saannille? Pitääkö esimerkiksi edistää omaa itsenäistä toimeentuloa hakemalla työtä, jos tuen tarve johtuu työn puutteesta? Miten ehdot ja odotukset määriteltäisiin, jos sosiaaliturva ei olisi syyperusteinen?
- Varakysymys: Miltä näyttäisi yksi perusturvaetus? Miten siinä huomioitaisiin eri elämäntilanteet, esimerkiksi työttömyys, lapsen syntymä tai sairastuminen?
- Varakysymys: Mitä työttömyysturvalla korvataan? Työn puutetta ja siitä johtuvaa toimeentulon puutetta? Voiko **valita** palkkatyön, jolla ei tule toimeen, ja silti saada työttömyysturvaa?
- Varakysymys: Mitä työttömyysturvalla korvataan? Työn puutetta ja siitä johtuvaa toimeentulon puutetta? Voiko **valita** yritystoiminnan, jolla ei tule toimeen, ja silti saada työttömyysturvaa?
- Varakysymys: Mikä olisi peruste palvelujen ja etuuksien yhteensovittamiselle, jos sosiaaliturva ei olisi syyperusteinen?

Paneeli 2: Etuuksien väliin putoamiset ja tulottomuus

Liisa Siika-aho, työ- ja toimintakykyjaoston varapuheenjohtaja, johtaja STM
Eeva Nykänen, hallintojaoston varapuheenjohtaja, johtava asiantuntija THL

Parlamentaarinen komitea
Parlamentarisk kommitté

VALTIONEUVOSTO
STATSRÅDET

Etuuksien väliin putoamiset ja tulottomuus

- Onko ongelmallista, jos kaikissa tilanteissa ei ole ensisijaista etuutta, vaan toimeentulo turvataan toimeentulotuella – joissakin tilanteissa alennettuna? Jos tämä on ongelmallista, pitäisikö ensisijaisia etuuksia lisätä sellaisiin tilanteisiin, joissa niitä ei ole – jos näin, mihin? Vai pitäisikö ensisijaisten etuuksien saamisen edellytyksiä lieventää joiltain osin – jos näin, miltä osin?
 - Esimerkki: 1. Henkilö kieltäytyy työllisyyspalveluista, ja siksi ei täytä työttömyysturvan ehtoja. 2. Sairauspäiväraha-kausi on täynnä, ei ole oikeutettu työkyvyttömyyseläkkeeseen, toisaalta ei täytä kaikkia työttömyysturvan ehtoja.
- Johtuuko väliinputoaminen etuuksien syyperusteisuudesta vai palvelujen riittämättömyydestä ja toimimattomuudesta?
 - Esimerkki: Työtön, jolla työkyvyn ongelmia.
- Onko ongelmallista, että samassa elämäntilanteessa voi saada samanaikaisesti sekä perusturvaetuutta että toimeentulotukea? Miten tämä vaikuttaa kannusteisiin ja palveluihin ohjautumiseen? Jos tämä on ongelma, miten se tulisi ratkaista?
- Jos perusturvaetuuksia yhdistettäisiin yhdeksi etuudeksi, millaisia seurauksia tällä olisi etuuksien ja palvelujen yhteensovittamiseen – kuinka henkilö ohjautuisi oikeisiin palveluihin? Kuinka perusturvaetuuksilla olevien elämäntilanteita olisi tarkoitus tässä mallissa palveluin tukea?
- Varakysymys: Eri etuuksien tasot, kannusteet ja velvoitteet vaihtelevat. Tulisiko näitä tarkastella kriittisesti ja jos pitäisi, niin mitä etuuksia?
- Varakysymys: Onko tarpeen tarkastella toimeentulotuen roolia sosiaaliturvajärjestelmässä sekä perusturvan ja toimeentulotuen suhdetta?

Lounas

klo 11:00-11:45

Parlamentaarinen komitea
Parlamentarisk kommitté

VALTIONEUVOSTO
STATSRÅDET

Paneeli 3: Työkyky ja palvelut

Jaana Rissanen, hallintojaoston puheenjohtaja, johtaja STM

Milja Tiainen, työ- ja toimintakykyjaoston sihteeri, neuvotteleva virkamies STM

Parlamentaarinen komitea
Parlamentarisk kommitté

VALTIONEUVOSTO
STATSRÅDET

Työkyky ja palvelut

- Etsitäänkö nykyisin puuttuvaa työkykyä olemassa olevan työkyvyn sijaan? Johtuuko tämä työkyvyttömyysetuuksien myöntämisedellytyksistä?
- Ehkäisevätkö etuuksien myöntämisedellytykset jäljellä olevan työkyvyn hyödyntämisen työhön palaamiseksi? Edellyttäisikö työkyvyttömyysetuuksien yhtenäistämistä?
- Määräaikainen työkyvyttömyyseläke on kansainvälisesti erikoisuus. Pitäisikö jäljellä olevaa työkykyä tukea muulla etuudella kuin (määräaikaisella) työkyvyttömyyseläkkeellä?
- Jos etuuden saamiseksi odotetaan nykyistä vahvemmin osallistumista palveluihin, mitä tämä tarkoittaa viranomaisvelvoitteiden ja resurssien kohdentamisen kannalta? Palveluja ja niihin ohjaamista ei voida vahvistaa ilman lisäresursseja. Esimerkiksi TE- ja sote-palvelut.
- Varakysymys: Pitäisikö työkyvyttömyyden arvioinnista siirtyä työ- ja toimintakyvyn tunnistamiseen, arviointiin ja vahvistamiseen? Millaisia muutoksia tämä tarkoittaisi etuus- ja palvelujärjestelmien kannalta?
- Varakysymys: Mitkä ovat työikäisten etuus- ja palvelujärjestelmien yhteiset tavoitteet? Työllisyyden ja toimintakyvyn edistäminen?

Paneeli 4: Asuminen ja nuoret

Mikko Horko, asumisen jaoston puheenjohtaja, neuvotteleva virkamies STM

Kirsi Heinivirta, työllisyyden ja osaamisen jaoston varapuheenjohtaja, suunnittelupäällikkö OKM

Parlamentaarinen komitea
Parlamentarisk kommitté

VALTIONEUVOSTO
STATSRÅDET

Asuminen ja nuoret

- Halutaanko, että elämäntilanne kuten se, että ei ole huoltovelvollisuutta tai kustannukset jakavaa kumppania, vaikuttaa hyväksyttäviin asumiskustannuksiin?
- Halutaanko asumistukea yksilöllistä? Mitä se tarkoittaisi tuen kohdentumiselle ja kustannuksille?
- Onko asumistuen ja toimeentulotuen tehtävä mahdollistaa nuoren muuttaminen itsenäiseen elämään ilman työ- tai opiskelupaikkaa?
- Rakentaako nykyinen etuusjärjestelmä taloudellisen loukun nuorille, jotka eivät pääse opiskelemaan tai esimerkiksi keskeyttävät opinnot opiskelupaikan saamisesta huolimatta?
- Minkälaisia valintoja yhteiskunta haluaa nuorten tekevän, ja ilmentääkö etuus- ja palvelujärjestelmä tätä?

Yhteenvetokeskustelu

Parlamentaarinen komitea
Parlamentarisk kommitté

VALTIONEUVOSTO
STATSRÅDET

Jatkotyö

- Komitean 11.10. kokouksen jälkeen kannanottoluonnosta muokataan kokouksissa käydyn keskustelun perusteella.
- Kannanottoluonnosta työstetään 8.11. työkokouksessa ja 29.11. kokouksessa.
- Tavoitteena on, että kannanottoluonnoksen periaatteet sosiaaliturvan valinnoista, joiden pohjalta ratkaisuja lähdetään etsimään, voitaisiin hyväksyä 31.1.2022 kokouksessa.
- Tämän jälkeen ongelmien määrittelyjä ja ratkaisujen tavoitteita voidaan edelleen tarkentaa komitean välimietintöä varten.

Työkokouksen päätös ja palaute onnistumisesta

Parlamentaarinen komitea
Parlamentarisk kommitté

VALTIONEUVOSTO
STATSRÅDET